УДК 7.038.6:130.2

ТІЛО ЯК МЕДІУМ У СУЧАСНОМУ ВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Перевозняк А.В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник – Бурназова В.В., кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри сценічного мистецтва і культури,
Київський національний університет технологій та дизайну

Ключові слова: тіло, медіум, візуальне мистецтво, body art, перформанс, тілесність, репрезентація, культурні індустрії.

Питання про тіло як засіб художнього висловлювання набуло особливої гостроти в мистецтві другої половини XX – початку XXI століття. Якщо класична естетика розглядала тіло переважно як об'єкт зображення, то сучасне візуальне мистецтво радикально переосмислило цей статус: тіло перетворилося на самостійний медіум – інструмент і матеріал художньої дії водночас. Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком перформативних і тілесно орієнтованих практик у просторі сучасних культурних і креативних індустрій. Емпіричну базу дослідження складають архівні матеріали, опрацьовані під час проходження переддипломної практики у Державному архіві м. Києва, що дозволило простежити еволюцію тілесних репрезентацій в українському образотворчому мистецтві у ретроспективному вимірі.

Метою розвідки є аналіз функцій тіла як медіуму у сучасному візуальному мистецтві та виявлення культурних механізмів, що визначають способи його художнього використання.

Поняття «медіум» у даному контексті означає не посередника між художником і глядачем, а власне матеріал і простір, у якому породжується художній смисл. Починаючи з 1960-х років – від хеппенінгів та акцій Венського акціонізму до сучасного body art і перформансу – тіло послідовно ствердилося як самостійна мистецька категорія. Художники Ів Кляйн, Марина Абрамович, Герман Нітш, Крис Берден, а згодом Орлан і Стеларк довели, що тіло здатне поєднувати в собі функції матеріалу, інструменту, знаку і повідомлення. В українському контексті це питання набуло особливої гостроти. Т. Мельник фіксує, що тілесність у вітчизняному візуальному мистецтві стає дедалі активнішим чинником ідентичності та саморепрезентації, зокрема у практиках перформансу, відеоарту та фотографії [5].

У сучасній культурологічній думці медіальний статус тіла пов'язують із перформативним поворотом у гуманітарних науках. Дослідник Р. Русін, аналізуючи тілесність як мистецьку парадигму в контексті еволюції скульптури від класики до постмодернізму, показує, що тіло не є нейтральною поверхнею, а конструюється через зміну культурних та художніх кодів кожної епохи [6]. У візуальному мистецтві ця теза

знаходить практичне втілення. Художники свідомо «програмують» тіло як носій певних культурних кодів – гендерних, расових, класових, національних. Тіло-медіум у такому розумінні є одночасно матеріальним і дискурсивним. Воно говорить мовою культури, навіть коли художник прагне до радикальної автентичності.

Принципово важливим для розуміння тіла як медіуму є зв'язок між сценічними і візуальними практиками. Як зазначає В. Бурназова, паралелі між візуальним і сценічним у культурі України виявляють спільну перформативну природу мистецтва. Тіло художника/виконавця є точкою перетину індивідуального та колективного культурного досвіду [3]. У перформансі та body art ця єдність є особливо очевидною. Глядач стає свідком не зображення тіла, а самого тілесного акту, що надає мистецькій події неповторності та присутності.

Важливу роль у трансформації тіла-медіуму відіграють технології. Цифровізація породила нові форми тілесної репрезентації такі, як відеоарт, net-art, VR-перформанс, дипфейк-портрет. Дослідження музичних середовищ віртуальної та доповненої реальності як педагогічного ресурсу, здійснене В. Бурназовою, свідчить про те, що нові технології принципово змінюють відносини між тілом, простором і глядачем [1]. У візуальному мистецтві цей процес виявляється в появі «пост-тілесних» практик, де межа між реальним і цифровим тілом стає предметом художнього дослідження.

Суттєвим виміром тіла-медіуму є його комунікативний потенціал. Тіло у візуальному мистецтві завжди є адресованим. Воно апелює до глядача, викликає емпатію, відразу або подив. Роль акторсько-глядацької комунікації, досліджена В. Бурназовою на матеріалі сценічного мистецтва [3], цілком застосовна до body art і перформансу, адже тіло художника стає медіумом лише в момент зустрічі з поглядом іншого. Саме в цьому полягає принципова відмінність тілесно орієнтованих практик від традиційних видів образотворчого мистецтва.

Окремої уваги заслуговує питання соціальних медіа як нового контексту побутування тіла-медіуму. Документація перформансу в Instagram, TikTok та YouTube перетворює тілесний акт на тиражований образ, змінюючи його семантику. В. Бурназова та К. Стульнікова фіксують вплив соціальних медіа на розвиток і популяризацію сучасного мистецтва [4], що відкриває нові дослідницькі перспективи для вивчення долі тіла-медіуму в епоху цифрового відтворення.

Таким чином, у сучасному візуальному мистецтві тіло функціонує як поліфункціональний медіум, що поєднує матеріальну присутність, перформативну дію, культурний знак і комунікативний акт. Дослідження цього феномену потребує міждисциплінарного підходу – на перетині культурології, мистецтвознавства, медіатеорії та філософії тілесності, – що відповідає сучасним запитам науки і практики культурних та креативних індустрій.

Список використаних джерел

1. Бурназова В. В. Музичні середовища віртуальної та доповненої реальності як педагогічний ресурс у підготовці майбутніх акторів. Мистецтво як культурно-освітній бренд: проблеми і пріоритети розвитку : зб. матеріалів II Міжнар. симпозіуму. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 63-68. https://doi.org/10.5281/zenodo.17660382
2. Бурназова В. Роль комунікації акторів зі слухачами/глядачами у процесі театрально-сценічної діяльності. Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. 2024. № 2(63). С. 85-99. https://doi.org/10.31318/2414-052X.2(63).2024.310291
3. Бурназова В., Новотна М. Мистецтво як перформативна дія: історичні паралелі між візуальним і сценічним у культурі України. // *Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій*: зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. / ред.: Л. П. Макаренко, Д. С. Черняк. Київ : КНУТД, 2025. 342 с. С.188-192. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/33279
4. Бурназова В., Стульнікова К. Вплив соціальних медіа на розвиток та популяризацію сучасного мистецтва. // *Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій*: зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. / ред.: Л. П. Макаренко, Д. С. Черняк. Київ : КНУТД, 2025. 342 с. С.68-71. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/33279
5. Мельник Т. Тілесність як чинник жіночої образності в культурі України періоду незалежності. Художня культура. Актуальні проблеми. 2022. № 18(1). С. 96-101.
6. Русін Р. М. Тілесність як атрибутивна ознака скульптури (європейський контекст). Вісник: Українські культурологічні студії. 2017. № 1(1). С. 87-93. https://doi.org/10.17721/UCS.2017.1.19

УДК 792.01:7.038.53

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ АКТОРА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПЕРФОРМАТИВНИХ ПРАКТИК

Прокопенко К. Р., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Бурназова В. В., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сценічного мистецтва і культури
Київський національний університет технологій та дизайну

Ключові слова: вербальні засоби виразності, невербальна комунікація, акторська майстерність, перформативні практики, сценічне мистецтво, тілесність, інтонація.